

ВПЛИВ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ В РАМКАХ СОТ НА СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Л.О. Потравка, кандидат економічних наук
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»*

Досліджено причини, з яких економіка України залишається однією з найвразливіших у Європейському просторі і причини за яких відсутні прогресивні структурні зміни в ній. Обґрунтовано необхідність удосконалення секторальної структури економічного потенціалу держави у відповідності до тенденцій світового економічного розвитку.

Національна економіка, експортний потенціал, трансформація, структура економіки, деіндустріалізація.

Структурні зміни в економіці України, що відбувалися протягом останніх років, здійснювалися без визначення напряму повномасштабних реформ довготривалого розвитку. Сучасна ситуація характеризується пригніченням розвитку переробної промисловості, машино – суднобудування та інших експортноорієнтованих галузей. Тобто відбувається деіндустріалізація національної економіки, збільшення частки добувної промисловості та сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні надбання Д. Белла, С. Глазьева, Э. Денисона, П. Друкера, Д. Кендрика, С. Кузнеца, Р. Солоу, Дж. Стиглица, Я. Тинбергена виступають підґрунтям сучасного теоретико-методологічного підходу щодо трансформації економіки України. Здобутки вітчизняних дослідників, таких як В. Амбросов, В. Андрійчук, М. Малік, П. Саблук, О. Гудзинський, Ю. Лупенко, Н. Танклевська, О. Гудзь, О. Скидан, М. Дем'яненко, П. Лайко, Л. Худолій, О. Непочатенко, О. Яценко та ін., надали можливості спрямувати подальші дослідження трансформації економічної системи в руслі фінансової та торговельної політики України.

Мета дослідження – визначення основних передумов формування ефективної економічної системи України шляхом структурних трансформацій в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Динаміка розвитку національної економіки свідчить про її вразливість, а її структура нині не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в розвинених країнах світу. Високі темпи економічного зростання у 2000-2007 рр. у порівнянні з провальними 90-ми роками минулого століття було досягнуто за рахунок високих цін на продукцію металургійної галузі, притоку іноземного капіталу. В наслідок світової економічної кризи вже у 2009 р. спад виробництва було зафіксовано на рівні 15 %. У таблиці

наведено основні показники розвитку економіки. Обсяги зростання номінального ВВП за останні роки незначні, зростання економіки України в 2012 р оцінено ЄБРР взагалі як нульове. У 2013 р. спостерігалось зростання у розмірі 1 %.

Основні економічні показники економіки України [4,5]				
Показник	2009р.	2011р.	2013р.	2014р. (прогноз)
Реальний сектор				
Номінальний ВВП, млрд дол. США	113	165	167	175
Номінальний ВВП на душу населення, дол. США	2451	3633	3700	3887
Безробіття, % працездатного населення	8,8	8,6	8,5	8,5
Зовнішній сектор				
Експорт товарів, млрд дол. США	40,4	69,5	65	72
Імпорт товарів, млрд дол. США	44,7	83,3	78,2	80
Фінансовий сектор				
Бюджетний дефіцит, % від ВВП	-10,5	-8	-3,5	-2,5
Держборг, % від ВВП	34,8	36	38,5	38,5
Банківський сектор				
Банківські кредити, млрд грн.	718	793	933	1073

За прогнозами Світового банку падіння ВВП в Європейських країнах у 2014 р. на 1% викличе зниження ВВП України на 2–3 %. Зростання імпорту товарів свідчить про відсутність можливості власного виробництва задовольняти потреби внутрішнього ринку та перспектив для розвитку середнього та малого бізнесу в галузі переробки [5].

Незважаючи на зниження ефективності економіки, необхідно відзначити зростання рівня відкритості економіки України, основним показником якої є схильність до експорту. За даними Світового банку у 2013 р. він сягнув рівня 50 %, але цей процес не супроводжувався суттєвою диверсифікацією експорту та підвищенням якості його структури (переважають продукти з низькою доданою вартістю). Зростання цього показника підтверджує збільшення рівня залежності вітчизняних виробників від попиту на їх продукцію на зовнішніх ринках, також майже не змінився перелік основних товарних позицій (рис.1) [6,7].

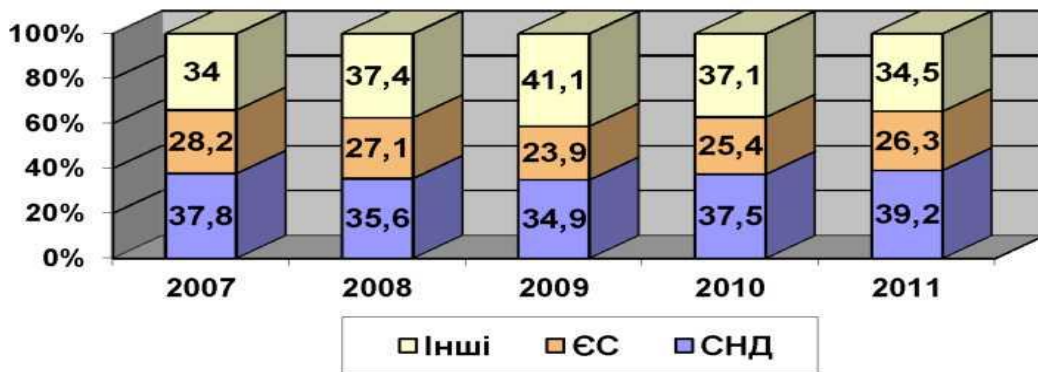
Географічна структура експорту свідчить, що частка країн-членів СОТ у зовнішньоторговельному обігу за останні роки зменшувалась на користь країн СНД (рис. 2). Це, насамперед, пов'язано з падінням обсягів торгівлі з країнами ЄС внаслідок впливу загальної тенденції економічного спаду.

Докризовий період характеризувався похваленням експорту продукції сільськогосподарського виробництва, пов'язаний із об'єктивно існуючими природними перевагами України та глобальними тенденціями щодо зростання попиту на продукти харчування. Початок кризового періоду уповільнив експорт, підтверджуючи високу ступінь зовнішньої залежності економіки України та відсутність постійних стадіальних ринків збуту. Зростання обсягів імпорту товарів, зокрема, мінеральних добрив,

засобів захисту рослин, дизельного пального, спонукало зростання цін на ці види товарів, що обмежило можливості розвитку підприємств аграрного сектора [1, 4].

Рис.1. Зміни у товарній структурі експорту та імпорту (2011 – 2012 рр.).

Рис. 2. Географічна структура експорту України за період 2007–2011 рр.

Таким чином, можна стверджувати, що зростання відкритості економіки, її чутливості до впливу зовнішніх факторів призводить до зниження стимулів диверсифікації та модернізації виробництва, посилення традиційної спеціалізації (МакМілан М., Родрік Д.), залишаючи Україну на позиціях ресурсної держави із зростаючою часткою сировинних ресурсів у структурі експорту .

Динаміка формування ВВП України свідчить про зниження питомої ваги в галузево-секторальній структурі національної економіки переробної промисловості та машинобудування. Збільшення частки добувної промисловості та сільського господарства свідчить про деіндустріалізацію національної економіки. В свою чергу, трансформація структури економіки в умовах жорсткого конкурентного середовища відбувається інерційно, що обумовлюється посткризовим станом світової економіки. Деіндустріалізація національної економіки характеризувалася 14 % у 2011 р., що на 5,6 % менше ніж у 2007 р.[4,5].

Рис. 3. Обсяги експорту сільськогосподарської продукції та їх частка у світовому експорті.

За даними: International Trade and Market Access Data, WTO.

Результативність подальших структурних перетворень економіки та модернізація промисловості значною мірою обумовлюється можливістю забезпечення їх інвестиційними ресурсами. Дослідженнями доведено, що падіння обсягів прямих іноземних інвестицій відбулося ще в докризовий період (рис.4).

Рис. 4. Динаміка іноземних інвестицій (2004-2011 рр.).

Прямі іноземні інвестиції, що надходили переважно до високоприбуткових сфер та сфер зі швидким обігом капіталу, не сприяли якісному оновленню української економіки. Інвестори почали надавати пріоритет фінансовій діяльності, операціям із нерухомістю, сфері торгівлі й ремонту. Це є характерним для країн із перехідною економікою, в яких під впливом загальносвітових економічних структурних зрушень відбувається поступове зростання частки невиробничої сфери в економіці. Водночас

спостерігається закріплення структурних диспропорцій, які в подальшому поглиблюють наслідки фінансово-економічної кризи в Україні [1, 3, 5].

За даними Держкомстату у 2012 р. в економіку України структурно обсяг прямих іноземних інвестицій було спрямовано в промисловість – 31,3 %, фінансову діяльність – 33,7 %, операції з нерухомим майном – 10,7 %, торгівлю – 10,7 %. Станом на 01.01.2012 р. на підприємствах промисловості зосереджено 15238,6 млн дол. США (в переробній 13056,8 млн дол. США та добувної - 1492,4 млн дол. США). Серед галузей переробної промисловості у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів внесено 6084,2 млн дол. США, у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 2065,7 млн дол. США, хімічну та нафтохімічну промисловість 1375,8 млн дол. США, машинобудування – 1226 млн дол. США [4].

Незважаючи на присутність іноземних інвестицій, традиційними для України джерелами формування інвестицій в основний капітал є власні кошти підприємств, частка яких у структурі інвестування у докризовий період коливалася в межах 56–57 % [3]. Таким чином, світова економіка перебуваючи під впливом негативних наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, обмежує доступ до іноземного капіталу. Впливовими залишаються також внутрішні фактори формування бізнес-клімату, які є несприятливими у зв'язку з недосконалістю економічних та соціальних реформ. Тому, припущення щодо значного притоку іноземного капіталу у вигляді прямих іноземних інвестицій не виправдовується.

Наймовірнішими наслідками таких тенденцій є пригнічення розвитку галузей, які перебувають на стадії становлення або занепаду, оскільки за умов відсутності реальних інвестицій та державної підтримки, не зможуть бути конкурентоздатними в умовах СОТ. Це насамперед стосується галузей переробної промисловості, які не мають порівняльних переваг, частка яких у структурі випуску та ВВП зменшується, а частка імпорту у кінцевому споживанні є високою та продовжує зростати. В свою чергу деіндустріалізація національної економіки та її переорієнтація з переробної галузі у добувну та сільське господарство, призведе до перерозподілу ресурсів, у тому числі і трудових. Для економіки країни це буде мати негативні наслідки, оскільки зовнішньоторговельна політика сировинними ресурсами не надає можливості стати повноцінним учасником світових економічних процесів.

За таких умов, в першу чергу, необхідне залучення державної підтримки, яка має виражатися в інвестиціях у переробну промисловість, спрямованих на модернізацію наукової і технічної бази виробництва. Насамперед тому, що наукоємні галузі не можуть належати до галузей, в яких Україна є достатньо конкурентоздатною на світовому ринку. Підтримка має полягати у всебічній підтримці диверсифікації експорту, імпортозаміщенню товарів, які потенційно можуть виробляти власні підприємства. Політика підтримки виробництва має бути зорієнтована на підвищення енергоефективності за рахунок впровадження технологій енергозбереження, скорочення ресурсних втрат, покращення умов

функціонування підприємницького середовища підприємств середнього та малого бізнесу. Але лише за умов тимчасового характеру низка державних заходів надасть очікуваний ефект.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідженнями доведено, що негативні процеси економічних перетворень, які відбулися в результаті економічної кризи, скоротили обсяги експорту продукції переробної промисловості, збільшили обсяги імпорту. Проведений аналіз не дає підстав стверджувати, що структурні зміни є лише наслідками торговельної лібералізації в рамках СОТ, а характер впливу умов зовнішньої торгівлі не можна трактувати як негативний. Водночас стримуючими факторами розвитку перспективних галузей є деіндустріалізація, відсутність інвестиційних вкладень та чітких державних програм адаптації вітчизняних підприємств до світового економічного простору.

Список літератури

1. Гранберг, А. Темпы роста в национальном экономическом пространстве /А. Гранберг, Ю. Зайцева // Путь в XXI век. Стратегические проблемы и перспективы российской экономики: монография. Часть IV «Россия регионов». – М.: Экономика, 1999. – С.566–756.
2. Касіян Є. В. Теоретичні підходи до визначення категорії фінансового розвитку у світовій економічній науці та його роль у економічному зростанні / Є. В. Касіян // Економічний часопис. -XXI. – 2012. – № 7–8. – С. 6–9.
3. Константинова О. О. Глобальна фінансова нестабільність: варіативність підходів до трактування / О. О. Константинова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 16. – С. 95–98.
4. Статистичний щорічник України за 2011 р. / [За ред. О.Г. Осауленка].// Державна служба статистики України;– К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
5. 5.Yearbook Statistical Energy Review 2011 [Електронний ресурс] <http://yearbook/enerdata/net>
6. Huntington S. The change to change // Comparative Politics in the Past-Behavioral Era / Ed. by A. Contory. – Boulder; Colorado: Lynne Rinne, 1988.
7. Frank A.G. Latin America: Underdevelopment of Revolution Essays on the Development of Underdevelopment and Immediate Enemy. – N.Y.L.; Monthly Review Press, 1969.

Исследовано причины, по которым экономика Украины остается одной из наиболее уязвимых в европейском пространстве, и причины из-за которых отсутствуют прогрессивные изменения в ней. Обоснована необходимость усовершенствования секторальной структуры экономического потенциала государства в соответствии с тенденциями мирового экономического развития.

Национальная экономика, экспортный потенциал, трансформация, структура экономики, деиндустриализация.

Investigation reasons why Ukraine's economy remains one of the most vulnerable in the European and there are no progressive structural changes in it. Proved the necessity improving the sectoral structure of the economic

potential of the state in accordance with the trend of world economic development.

National economy, export potential, transformation, structure of the economy, deindustrialization.

УДК 338.5.01

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ ЦІНОУТВОРЕННЯ

***О.П. Чукурна, кандидат економічних наук
Одеській національній політехнічний університет***

Розглянуто еволюцію наукової думки щодо зміни підходів до визначення концепції ціноутворення. Проаналізовано еволюцію наукових поглядів щодо сутності концепцій ціни та факторів маркетингового ціноутворення. Зроблено висновок, що основу маркетингового підходу щодо трактування концепції ціни створює цінність товару, яка формується під впливом ринкових факторів, які трансформуються. Запропоновано авторське визначення цінності товару та його ціни.

Ціна, ціноутворення, фактори ціноутворення, витратна концепція ціни, маржиналістська концепція ціни, неокласична концепція ціни, інформаційна концепція ціни.

Ціна є історичною категорією, що виникла і сформувалася в процесі зародження і розвитку обміну. Ринок і ціна – це категорії, обумовлені товарним виробництвом, в якому первинним був ринок. Саме ринок стає основною формою виявлення товарно-грошових відносин і вартісних категорій. У ринковому господарстві важливу роль відіграє закон вартості, який реалізується саме через механізм ціноутворення та збалансованості попиту й пропозиції. Він є одним із регуляторів суспільного виробництва, який сприяє «переливу» ресурсів та капіталів з одного сектору економіки до іншого, а також всередині цих секторів під дією товарно-грошових відносин. У цьому процесі ціна кожного окремого товару не завжди збігається з його вартістю. Вона може значно відхилитися від неї залежно від попиту та пропозиції та інших факторів, які залежать від рівня економічного розвитку. Враховуючи постійні економічні зміни та трансформацію технологічного устрою економіки, механізм ціноутворення також змінюється під впливом економічних та ринкових факторів. Саме тому виникає необхідність наукового дослідження трансформації ціноутворення та обґрунтування факторів, що впливають на його зміну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів регулювання цін і кон'юнктури ринку знайшло відображення у наукових працях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, до яких належать: Ф. Еджуорт, Е. Ласпейрес, В. Парето, А. Маршалл, Г. Пааше, И.

© О.П. Чукурна, 2014